

MUSTAQILLIK DAVRI O'ZBEK SHE'RIYATIDA BADIY TAFAKKUR EVOLUTISIIY VA USLUBIY IZLANISHLAR

Farg'ona shahar 1-sonli texnikumi ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi
Ashurova Oftobxon Xoshimovna

Annotatsiya:

Ushbu she'rda paydo bo'lgan davr o'zbekchiligining rivojlanish tamoyillari, badiiy tafakkurdagi yangilanishlar va uslubiy izlanishlar joylashtirish. Istiqloq yillarida she'riyatning mafkuraviy bosimlardan ozod, ruxiy olamini tasvirlashdagi erkinlik hamda jismoniylik va modernizm tentsiyalarning o'zaro sintezi tadqiqiy ta'sir qiladi. Tadqiqot davomida taniqli o'zbek shoirlari ijodi misolida davr she'riyatining falsafiy-estetik Mohiyati ochib berilgan.

Kalit so'zlar:

tozalik davri she'riyati, badiiy tafakkur, milliy o'zlik, modernizm, zamonaviy va novatorlik, metafora, kodylik, falsafiy lirika.

Tadqiqotning maqsad — yangilik davri o'zbekiyatining etakchi tamoyillarini aniqlashlash, badiiy til va uslubdagi yangilanishlarni atoqli shoirlar ijodi misolida yortib berishdan iborat.

METODOLOGIYA VA METODLAR

Tarixiy-qiyosiy metod: Mustaqilkkachalol davr she'riyati va ish davri she'riyatining kontseptual asoslari qiyoslandi.

Типологик qo'riq: Turli ijodkorlar uslubdagi narsalar va o'ziga xosliklar guruhlashtirildi.

1. Milliy o'zlikni ingliz va tarixiy xotiraning tiklanishi

90-yillar she'riyatida uzoq yillar davomida to'g'rilangan milliy tarix, ajoyibotlar xotirasi va dini-tasavvufiy qadriyatlarni kuylash etakchi o'ringa chiqdi. Xurshid Davron va Usmon Azim ijodida Vatan obrazi soxta maqtovlardan xoli, yurak og'rig'i va tarixiy boyluk bilan yig'ilgan holatda ko'rinadi. She'riyatda Yassaviy, Navoiy, Bobur, Nasafiylar ruhi bilan boshlanib, klassik she'riyat masnalari (g'azal, ruboiy) yangicha ijtimoiy va falsafiy mazmun bilan boyitildi.

2. Inson ruhiyat kashfiyoti (Psixologizm)

Istiqlol davri lirikasida inson jamiyatning bir bo'lagi sifatda emas, balki bir Kosmos — olam sifatda talqin etilmoqda. Eshkobil Shukur, Sirojiddin Sayyid she'rlarida insonning ichki ichki yotlari, yo'lg'izlik tuyg'i, yaratilish sirlari haqidagi mushohadalari to'la psixologik va falsafiy bo'yoqlarda berildi.

3. Modernistik izlanishlar va shakl yangilanishlar

Bu davrda o'zbek she'riyati jahon adbiy yarayonlariga faol integratsiyalashdi. Natijada she'riyatda birlamchi vaznlardan (armoq, barmoq) tashqari, erkin vazn (veribr) va modernistik oqimlar (surreruzizm, ekspressionizm) elementlar kuchaydi. Faxriyor, Baxrom Ro'zimuhammad va A'zam Obidov kabi ijodkorlar she'riyatida metaforalarning qo'llab-quvvatlashlari, barqaror mantiqiy qo'llanmalaridan chiqish va belgilar vositalarida harakatlanishda davom etdi.

Mustaqillik davri she'riyatidagi uslubiy yo'nalishlar qiyosiy jadval:

Услубий йўналиш	Etakchi vakillari	Asosiy badiylari
Ан'анавий- романтик	А. Оripов, S. Sayyid	Бармоқ вазн, жо'н тил, yukori badiiy pafos, ijtimoiy hayot kuyunchaklik
Falsafiy- metaforik	У. Азим, Э. Шукуп	Milliy belgilar, xalq ogzaki ijodi va tasavvuf sintezi, dramatism
Modernistik (Verlibr)	Faxriyor, Ro'zimuxammad	B. Erkin vazn, assotsiativ tafakkur, kuchli she'riyat kuchi, intellektuallik

Olingan natijalar shuni qo'llab-quvvatladiki, tozalik davrida o'zbek she'riyati bir tekisda va bir xil qolipda rivojlangani yo'q. Unda qarama-qarshilik va izlanishlar kuchli bo'ldi. Bir tomonidan, milliy bog'lanishlarga sodiqlik bilan qo'llanilgan bo'lsa, ikkinchi tomondan, jaxondagi yangi yangimlarni o'zbek tug'ilishiga kirishga urinishlar kuzatildi.

Adabiyotoslikda uzoq vaqt davomida "modernizm o'zbek milliy tafakkuriga yot" degan qarashlar mavjud edi. Biroq Faxriyorning "Ayokchi tushlar" yoki "Geometrik kuz" kabi turkumlari elektri shuni saqlashadiki, o'zbek zamonaviy she'riyati shunchaki yordamga taalluqli emas, balki milliy tillarini yangilash, til abstrakt tushunishlar bilan boyitishga xizmat qiladi. Ijodkorlar bilanviy metaforalardan qochib, intellektual she'riyat namunalarini yaratdilar. Bu esa kitobxondan ham yuqori tayyorgarlik va madaniyatni talab qila boshladi.

Shu bilan birga, odamviy barmoq vaznda yozayotgan shoirlar ham ichki ritm va obrazlar tizimini yangiladilar. Masalan, Abdulla Oripovning istiqloq yillaridagi she'rlarida hayotiy bilimmandlik, taassuf va taassuf va umid tuyg'ulari to'liq falsafiy xulosalar bilan uyg'unlashdi.

Mustaqillik davri o'zbek she'riyati — bu erkinlik, rang-baranglik va milliy ruh tantanasidir. Istiqlol sharti bilan ijodkorlar o'z fikr va tuyg'ularini topishda mutlaq erkinlikka erishdilar.

She'riyat mafkuraviy quroldan sof san'at asariiga, inson qalbi ko'zgisiga aylandi;

Milliy qadriyatlar, tarix va tasavvuf falsafasi she'riyatning ichki kuchini belgilovchi asosiy omilga aylandi.

FOYDALANILGAN ADBIYOTLAR

1. *Karimov N.* XX asr o'zbeklarning manzaralari. — Toshkent: O'zbekiston, 2008. — 320 b.
2. *Shorahmedov Sh.* Mustaqillik davrida o'zbek she'riyat va milliy yer // O'zbek tili va davlat. — Toshkent, 2015. — № 4. — B. 12-17.
3. *Oripov A.* Saylanma. — Toshkent: Sharq, 2001. — 512 b.